

КОГАТО СИ СПОМНЯМ...

(МАРИЯ БЛАЖЕВА – 19.XI.1921 – 7.I.1993)

ВАНЯ БОЯДЖИЕВА

Винаги, когато си спомням за моята скъпа приятелка и колежка Мери, пред мен изниква образът ѝ от нашата първа среща някъде през 1955 г. в Института за литература, намиращ се тогава на бул. «Витоша», до кино «Рекс». Плахо пристъпих прага на литературното светилище като новоприетата аспирантка, за да се представя на ръководството и на колегите, но заварих там само административния секретар г-н Ревенски и работещата в сп. «Литературна мисъл» г-ца Мария Блажева. Тя ме прие много мило и любезно с незабравима, подкупваща усмивка и ме помоли да почакам до приемния час. Пред мен беше една очарователна млада жена, с красива стройна фигура, с черна, естествено къдрава коса и тъмни магнетични очи. Веднага ме предразположи, разбирайки смущението ми, към непринуден разговор за литературата. Така неусетно прекарах там с нея час-два, докато пристигнаха научните сътрудници. И от този момент на първата ни среща сякаш стана онова неувимото чудо, което създава вечните приятелства. Звъняхме си почти всеки ден, споделяхме си житейски и служебни «тайни» и неволи. Струва ми се, дори неволно се улавям, че все още «разговарям» мислено с нея, усещам сякаш нейната усмивка и състрадателната ѝ душа...

С Мери наистина можеше да се разговаря безкрайно и по всяко време. Тя отделяше нужното внимание почти на всички колеги, изслушваше болките им и те облекчено въздъхваха. Редакцията на сп. «Литературна мисъл» беше за много нейни почитатели нещо като негласен клуб «Мери». Тя винаги беше там, наведена над ръкописи, но веднага беше готова да бъде полезна на сътрудници и колеги. Често съм сварвала там именити литератори като покойния Николай Дончев, с когото си имаха «приказка», както казваше тя. Особена дружба я свързваше с нашия незабравим колега Минко Николов, трагично прекъснал своя живот. Казваше, че той е споделял с нея много неща, от които е бил дълбоко разочарован. Предупреждавал я е да се пази от някои институтски «слушалки», защото тя беше уязвима – имаше «буржоазен» произход, вуйчо ѝ беше свещеник във Видин, нямаше партиен билет и никого зад гърба си.

Нейни приятели, събеседници, дори и «довереници» бяха Иван Цветков, Атанас Натев, Лазар Цветков, Здравко Петров, Кръстьо Куюмджиев, Елена Цветанова, Веска Измирлиева, Елена Димитрова и много други. От по-младите колеги тя особено ценеше и обичаше Георги Цанков или «Жорко», както му казваше. Споменаваеше, че са разговаряли надълго и широко за т. нар. дисидентска литература. Мери беше много свободолюбива, любознателна и начетена. Поглъщаше жадно забранени книги.

Родена и израснала във Видин в чиновническо семейство, останала рано без родители, тази честна и смела българка сама се бори със суровия живот. Завършва с отличие немска филология и втора специалност руски език и става учителка във Видин. По-късно работи в сп. «Българо-съветска дружба», а след това до самото си пенсиониране е филолог специалист в сп. «Литературна мисъл». Но струва ми се, че беше специалист по много повече неща: владееше отлично стенография, ползваше немски и руски език, превеждаше, пишеше статии, редактираше, коригираше, пишеше стенограмите на научните съвети на института, беше просто незаменима. Но до края така и не дочака никакво повишение, нито увеличение на заплатата и остана със съвсем мизерна пенсия. Беше принудена да дава уроци по немски език и да преписва чужди текстове на машина. Но никога не се оплакваше, само понякога тъжно се усмихваше. А имаше крехко здраве. Беше горда и не обичаше да я съжаляват. Дълго време живя на свободен наем.

Но Мери имаше и някои «слабости», които може би малцина подозираха. Тя много обичаше театъра и често ми казваше: «Ако имаш свободен билет за театър и ми се обадиш, веднага хуквам по нощница, за да не закъснея.» Беше по немски точна и акуратна, помнеше всичко. Имаше и изключително чувство за хумор. Дори можеше да имитира гласовете на различни хора, но само пред много отбрана публика. Не влагаше никаква злоба, а само артистична игра. Често сме се заливали от смях по време на нашите разходки из Борисовата градина, когато тя имитираше особеностите в маниера и гласа на различни колеги и познати, било по телефон, или на «живо». Особено сполучливи бяха имитациите ѝ на гласовете на П. Зарев, Г. Димов, Ст. Божков, Хр. Дудевски, Хр. Йорданов и др.

Неуморна и много работоспособна, Мери сътрудничесше редовно на сп. «Литературна мисъл» с обзорни прегледи на руски и немски списания, рецензираше най-важното с разбиране и точни акценти. Винаги беше на грена на най-новите литературни събития. Вълнуваше се за съдбата на Солженицин, чиито книги четеше в оригинал, доставени ѝ тайно от добрите приятели. След това коментарът ѝ беше безпогрешен. Обичаше да чете спомени, документи, биографии.

Мери Блажева има значителен принос със своята преводаческа дейност. Превела е от руски език над 30 книги, някои от които ще спомена: «Кражба» от В. Астафиев, «Белият дим» от Т. Чиладзе, «Душата на писателя» от А. Блок, «Биография на книгата» от А. Лакшин, «Откъснати страници» от И. Бунин, «Литературни портрети» от М. Горки, «Генезис на социалистическия реализъм» на Г. Марков и др. В съавторство е превела също «Хора и книги» на К. Чуковский (с Иван Цветков); «Талант и труд» на Л. Леонов (с Христо Кънев) и с участие в сборници («Съветски морски новели», «История на руската и съветската литература», «Проблеми и анализ на литературното произведение», «Диалог между братски литератури», «Хора и война» и др.).

Едно от отличителните качества на Мери беше нейната феноменална памет. Безпогрешно помнеше телефонни номера, години, цифри, смяташе бързо наум, помнеше безпогрешно имена, събития, любопитни случки, които възпроизвеждаше с артистична дарба. Беше като малка жива енциклопедия, готова за справки и коментар.

До последните ѝ дни нейното чувство за хумор и голямата ѝ любов към книгата не я изоставиха. В едно писмо, писано само около месец преди

смъртта ѝ във Видин, тя ми изброява книги от Лион Фойхтвангер и други автори, доставени ѝ от Мюнхен от нейна съученичка, които чете в оригинал с увлечение. Милата Мери беше много преуморена от различните неслучайности на живота, това влошаваше здравето ѝ. Тя почина от сърдечна слабост в родния си дом във Видин. В последното си писмо тя с присъщото си чувство за хумор ми пише: «От няколко дни си казвам: «Хайде, Марийке, сядай и пиши на близките си хора, че ще забравиш азбуката.» (Видин, 2.XI.1992 г.). От цялото ѝ писмо лъха ведър хумор и интерес към живота, към хората и към книгите.

Ще пазя незабравимия, красив спомен вечно в себе си. Дори сега, когато пиша тези редове за нея със свито от скръб сърце, сякаш чувам нейния топъл и звучен глас да ми казва: «Не скърби и не бъди тъжна, защото Тук аз вече съм много добре!»

Прощавай, скъпа Мери, ти винаги ще бъдеш сред нас, които те обичахме, ще ни вдъхваш кураж. Няма да те забравим!